

СИСТЕМА СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ПОЛЬЩІ ТА НІМЕЧЧИНІ

В даній статті проведено дослідження систем середньої освіти в Польщі та Німеччині. В процесі роботи визначено наступне: навчання дітей в обох країнах розпочинається в шестирічному віці; початкова школа має різний термін навчання: 6 років у Польщі та 4 роки в Німеччині; країни мають різний термін обов'язкового навчання: Польща – 6 років, Німеччина – 10 років; система середньої освіти Німеччини характеризується більш раннім розподілом учнів за наявними психофізіологічними та інтелектуальними якостями; країни мають різний максимальний термін отримання середньої освіти: у Польщі 10 років (початкова школа та гімназія), у Німеччині 13 років (початкова школа та гімназія).

Ключові слова: система середньої освіти, початкова школа, гімназія, термін навчання, навчальні предмети, атестат, Польща, Німеччина.

Актуальність проблеми дослідження. Вибір Україною європейського шляху розвитку потребує суттєвих змін у всіх сферах життєдіяльності українців. Ці зміни неминуче торкнуться економіки, соціальної сфери, науки, культури та освіти. Останнім часом з'явилися досить нові тенденції реформування та розвитку середньої освіти в Україні, які, начебто, повинні наблизити нашу середню освіту до європейських стандартів. Однак, для того щоб реформувати будь-що, в тому числі і освіту, мабуть необхідно вивчити досвід типових європейських країн, взяти краще від них та із існуючої української системи, а потім визначити хоча б орієнтири цих реформувань. Слід зазначити, що останнім часом освіту так часто реформують, що учні школи за час отримання середньої освіти проходять декілька реформаторських новацій, які часто протирічать одна одній. Зрозуміло, що новації в освіті потрібні, але головне, що повинно ставитись в основу: фізичний, психологічний та інтелектуальний розвиток дитини, а не певні сучасні чи модні тенденції.

Мета дослідження – аналіз систем середньої освіти в Польщі та Німеччині.

Завдання дослідження: на основі вивчення літературних джерел провести загальний аналіз системи середньої освіти в Польщі та Німеччині з метою визначення основних тенденцій, структурних елементів.

Виклад матеріалу. Особливістю польської системи навчання є те, що діти йдуть до школи вже підготовленими. Всі діти віком 5-6 років відвідують нульовий клас – дошкільна підготовка, яка проводиться в обов'язковому порядку.

Шкільне навчання починається із семирічного віку і включає в себе два типи шкіл: 6-річна початкова школа і 4-річна гімназія.

Критерієм прийому до початкової школи є вік, критерієм прийому до гімназії є свідоцтво про закінчення початкової школи.

Навчання в початковій або базовій школі є обов'язковим і ділиться на два етапи.

Так, на першому етапі – з першого по третій клас діти займаються у формі інтегрованого навчання: в цей період відсутній чіткий поділ на предмети, заняття проводить один вчитель, тільки такі предмети, як іноземна мова, музика і фізкультура іноді проводяться вчителями-предметниками.

На другому етапі базової школи (4-6 класи) навчання проводиться вчителями-предметниками, один із цих учителів виконує роль класного керівника. На даному етапі вивчаються такі дисципліни, як польська мова, історія і суспільство, природознавство, іноземна мова (найчастіше англійська), музика, математика, інформатика, технічні заняття (подібні до предмету "Технології"), фізкультура, образотворче мистецтво, релігія і етика (відвідується по бажанню учнів).

Шостий клас закінчується перевіркою знань учнів, яка проводиться у вигляді письмового тестування однакового для всіх дітей. За організацію тестування відповідає Центральна екзаменаційна комісія. Результати даного тестування, в принципі, не впливають на закінчення початкової школи, а також на вступ до районної гімназії.

Проте варто відзначити, що набрані бали можуть вплинути на ситуацію при переході або прийомі учня в іншу гімназію, наприклад, більш престижну.

Оцінювання учнів у польській школі починається з четвертого класу початкової школи. Система оцінювання має шестибальну шкалу: 6 – відмінно; 5 – дуже добре; 4 – добре; 3 – задовільно; 2 – допустимо; 1 – незадовільно.

Заняття в польських школах починаються першого вересня і мають п'ятиденний навчальний тиждень. Навчальний рік поділяється на два семестри. Для відпочинку на протязі року учні мають у січні зимові двотижневі канікули та літні, які починаються в останню п'ятницю червня та продовжуються до першого вересня.

По закінченні початкової школи 13-річні діти вступають до гімназії (навчання в гімназії не є обов'язковим), де вони навчаються ще 4 роки. Дуже часто школа і гімназія знаходяться в одній будівлі, і учень всі 10 років ходить в одне і те ж приміщення, змінивши лише статус із "школяра" на "гімназиста".

Навчання в гімназії обов'язково завершується іспитом, який складається з трьох частин: мовної, гуманітарної та природничо-математичної.

Мовна частина представлена двома рівнями: базовим, який обов'язковий для всіх, і розширеним, для тих, хто займається вивченням іноземної мови з першого класу.

Гуманітарна частина включає в себе питання з історії, суспільствознавства та польської мови.

Природничо-математична частина передбачає визначення рівня підготовки з математики, біології, фізики, географії та хімії.

Іспити є обов'язковою умовою закінчення гімназії. Слід зазначити, що мінімальна кількість балів офіційно не встановлена, але результат даного іспиту вважається основним критерієм відбору вступників до наступних навчальних закладів.

Після закінчення гімназії йде не обов'язкова третя ступінь навчання:

1. Базова професійна школа (профтехучилище) – початковий етап професійної підготовки. Тривалість навчання: 3 роки. Випускникам видається свідоцтво про закінчення школи або диплом, який підтверджує професійні навички. Диплом видається за умови здачі фахового іспиту при Окружній екзаменаційній комісії. Рівень: професійна технічна освіта.

2. Загальноосвітній ліцей. Тривалість навчання: 3 роки. Після випускних іспитів учні отримують атестат зрілості. Рівень: загальна середня освіта. Випускники ліцею можуть продовжити освіту у вищому навчальному закладі.

3. Технікум, який є альтернативою ліцею. Тривалість навчання: 4 роки. Учням технікуму надається середня професійна освіта: крім загальної середньої освіти учні проходять професійну підготовку. Після закінчення технікуму видається диплом, який підтверджує професійну підготовку, а також атестат зрілості. Для отримання обох документів необхідно скласти відповідні іспити. Випускники технікуму можуть продовжити освіту у вищому навчальному закладі.

Отже, на сьогоднішній день у Польщі склалась така система середньої (середньої професійної) освіти:

- 1) початкова школа, навчання в якій є обов'язковим і складається з 6 класів;
- 2) гімназія, навчання в якій триває чотири роки;
- 3) базова професійна школа (профтехучилище), термін навчання 3 роки;
- 4) ліцей термін навчання 3 роки;
- 5) технікум термін навчання 4 роки.

У Німеччині обов'язкова 10-річна шкільна освіта загальна і безкоштовна. Дітей віддають у школу в 6 років, в цілому система шкільної освіти розрахована на 12-13 років.

Для системи середньої освіти в Німеччині характерні чітка послідовність і спланованість етапів навчання. Її відмінною рисою є те, що майбутнє дитини формується вже на початкових стадіях навчання: в 10 – 11 років.

Навчання у початковій школі (Grundschule) триває 4 роки. На першому етапі широко застосовується комплексне навчання. Дітям дають загальне уявлення про правила німецької мови, арифметики, краєзнавства, музики, фізкультури і релігії. У 3 і 4 класах виділяються окремі предмети, але гуманітарні (мова, краєзнавство, музика) продовжують викладатися в комплексі.

По закінченню початкової школи дитина разом з батьками вирішує, який тип школи вони обирають для подальшого навчання: народну (основну) (Hauptschule), реальну (Realschule), гімназію (Gymnasium) або об'єднану школу (Gesamtschule).

Якщо батьки і дитина не в змозі відразу визначити, в яку школу йти далі, вони можуть вибрати перехідну ступінь (Orientierungsstufe – 2 роки).

Варто відзначити, що вирішальну роль у розподілі по школах відіграє рішення шкільної конференції, яка, в першу чергу, враховує успішність дитини, її результати навчання в попередні роки.

Так, народна (основна) школа призначена насамперед для дітей, схильних до практичної та ремісничої діяльності. Навчання в ній розраховане на 5-6 років і носить досить практичний характер. Релігія, історія, суспільствознавство, рідна мова займають близько 33% всього навчального часу. На природознавство (біологію, початкові відомості з фізики та хімії) і математику відводиться по 4 години на тиждень. Праця, фізкультура і предмети естетичного циклу (малювання, співи, музика) займають приблизно 22% навчального часу.

У цій школі навчаються з 5-го по 10-й клас. Як правило, 5-й і 6-й клас – це випробувальний термін, протягом якого вчителі оцінюють, чи правильно обраний тип школи. Якщо у дитини є бажання вчитися, вона проявляє інтерес до навчання, то після 6-го класу вона може поміняти форму школи і перейти в реальну школу (Realschule). В основній школі з 9-го класу починається спеціальна програма з математики, німецької, англійської мов. Після закінчення дев'ятого або десятого класу школярі повинні

бути готовими розпочати освіту за спеціальністю в профтехучилищах, де вони отримують робочі професії.

У реальній школі вчать з 5-го по 10-й клас. Реальна школа є найпоширенішим типом, в ній навчається близько 40% учнів. Сюди направляються діти після початкової школи, а також після 6-го класу основної при хорошій успішності, або після 6-го класу гімназії при поганій успішності.

Реальна школа відрізняється від народної більш високою якістю навчання, широким спектром дисциплін, що викладаються, а також можливістю вибору ухилу (математико-природничо-наукового, мовного, суспільно-економічного та ін.). Реальна школа характеризується як "теоретико-практична". На більш високому рівні, ніж в основній, викладаються фізика, хімія, біологія та англійська мова, у старших класах вводиться один або два предмети за вибором.

Кращі учні реальної школи після 7-8 класу мають можливість перейти в гімназію. Також, закінчивши реальну школу, отримавши атестат та склавши вступний екзамен (Abitur) діти можуть перейти вчитися в гімназію або придбати професію, вступивши до технікуму або спеціального професійного училища чи здобути професію безпосередньо на підприємстві.

Гімназії мають спеціалізований характер і традиційно діляться на класичні, природничо-математичні та мовні. Існують також інженерні, економічні та педагогічні гімназії. У гімназіях діти вчать на кілька років довше. Обов'язкові предмети для всіх типів гімназій – німецька мова, історія, географія, математика, біологія, фізкультура, музика і релігія. У класичних гімназіях обов'язкове вивчення латинської та грецької, а також однієї із сучасних мов. У природничо-математичних глибоко вивчаються математика, фізика і хімія.

Останній рік гімназії присвячений підготовці до отримання диплома. Набрані бали при складанні іспитів за 13 клас є прохідним балом для вступу у вищий навчальний заклад. Німецький диплом є еквівалентом більшості європейських дипломів про середню освіту, що дозволяє вибирати вуз не тільки в Німеччині, але і в об'єднаній Європі.

Слід зазначати, що всі три типи середніх шкіл є послідовними стадіями. Наприклад, успішні учні реальних шкіл можуть переходити в гімназії, а випускники народних шкіл – в реальні. По закінченню 10 класу німецькі школярі здають іспити. При низьких результатах іспиту учні не допускаються до подальшого навчання, а залишаються на другий рік. Набравши високий бал за іспит в 10 класі, учні мають право продовжити навчання в 11-13 класах.

Крім названих типів шкіл існує ще й об'єднана школа, яка включає в себе основні риси всіх перерахованих вище загальноосвітніх установ. Тривалість навчання в об'єднаній школі становить 6 років, з 5 по 10 клас. У деяких об'єднаних школах також є старші класи (з 11 по 13 клас), організовані за принципом старших класів гімназій, проте, на відміну від гімназії, сюди приходять діти і без рекомендацій з початкової школи. Якщо учень успішно закінчує старші класи об'єднаної школи, то йому видається атестат зрілості, що засвідчує рівень освіти, достатній для вступу до університету.

Після закінчення загальноосвітнього закладу випускник має один з наступних документів (атестатів зрілості):

Атестат зрілості за основну середню школу (Hauptschulabschluss) – видається після закінчення 10 класів, достатній для вступу тільки до профучилища.

Атестат зрілості за реальну середню школу (Fachoberschulreife) – видається після закінчення 10 класів, достатній для вступу до технікуму або спецпрофучилища.

Після закінчення 12 класів гімназії, об'єднаної школи або після закінчення технікуму чи спецпрофучилища видається атестат (Fachhochschulreife) достатній для вступу в технічний інститут.

Після закінчення 13 класів гімназії або об'єднаної школи – видається атестат (Hochschulreife) достатній для вступу до університету.

Рівень навчання в 12-му і 13-му класах і рівень випускних іспитів у гімназії дуже високий. Вступні іспити до вищих навчальних закладів Німеччини не проводяться. Прийом здійснюється відповідно до середньої оцінки в атестаті, а також з урахуванням деяких соціальних факторів. Якщо на навчання у вищому навчальному закладі претендентів більше, ніж місць, то приймаються кращі, а інші записуються в чергу; вони можуть отримати місце для навчання в наступному році.

Висновок. Проаналізувавши в загальних рисах систему середньої освіти в Польщі та Німеччині можна зробити наступні висновки:

1. Навчання дітей розпочинається в шестирічному віці, але якщо в Німеччині це вже початкова школа, то в Польщі – підготовчий або нульовий клас.

2. Початкова школа має різний термін навчання: 6 років у Польщі та 4 роки в Німеччині. Однак організація навчального процесу у 1-3 класах початкової школи практично однакова.

3. Країни мають різний термін обов'язкового навчання: Польща – 6 років, Німеччина – 10 років. Тому можна стверджувати, що рівень загальної середньої освіти в Німеччині вище.

4. Система середньої освіти Німеччини характеризується більш раннім розподілом учнів за наявними психофізіологічними та інтелектуальними якостями, а відповідно більшою кількістю типів шкіл для навчання після початкової школи: народна (основна), реальна, об'єднана школа та гімназія. В Польщі найбільш розповсюджений навчальний заклад після початкової школи – гімназія.

5. Країни мають різний максимальний термін отримання середньої (не професійної) освіти: у Польщі 10 років (початкова школа та гімназія) у Німеччині 13 років (початкова школа та гімназія).

Слід зазначити, що наявні відмінності не можуть бути основою для повної оцінки ефективності та рівня середньої освіти у цих країнах. Специфіка систем є прямим наслідком особливостей соціально-економічного, фінансового, національного розвитку цих країн, а також впливу інших міждержавних факторів.

Використані джерела

1. Власов Н.А. Германия в начале XXI века // С-Петербургский университет, 2008. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org>.
2. Система образования в Германии. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ec.kharkiv>.
3. Система среднего образования в Германии. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.studylab.ru>.
4. Хелена Станіславчук-Луто. Современная польская система школьного образования. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.educatum.eu/ru>.
5. Яцек Кондзелка. Среднее образование в Польше. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://posvita.com.ua>.

Нович М.

A SYSTEM OF SECONDARY EDUCATION IN POLAND AND GERMANY

This article deals with the research of secondary education systems in Poland and Germany. In the process of work there were defined the following: Teaching children in both countries starts at the age Primary school has a different period of study: 6 years in Poland and 4 years in Germany, but the organization of educational process in 1-3 grades is almost the same.

Countries have different period of compulsory education: Poland – 6 years, Germany – 10 years. A system of secondary education in Germany is characterized by earlier division of students by existing psycho-physiological and intellectual qualities and, consequently, more types of schools for education after primary school: folk (basic), the real, the combined school and gymnasium. In Poland the most common institution after primary school is gymnasium.

In Poland the school graduate can continue studying in basic professional school, lyceum or college. In its turn, lyceum and college graduates can continue their studying in higher educational institution.

In Germany the secondary school graduate has the right to enter only professional school, real school, college or special professional school, combined school or after college and special professional school – Technical institute. Only 13 form graduate of the gymnasium or combined school may enter the university.

Key words: *system of secondary education, primary school, gymnasium, period of study, subjects, certificate, Poland, Germany.*

Стаття надійшла до редакції 19.01.2015